

Az MTA KIK Telekiek-féle alapító állományában található orvostudományi témájú kötetek provenienciája. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Gyűjteményszervezési Osztályán belül működő régikönyves munkacsoport az Akadémia bicentenáriumaához kapcsolódva végzi a Telekiekhez köthető alapító állomány autopszia alapján történő feltárását.

Az állományrészt tartalmazó régi, úgynevezett müncheni katalógus digitalizálása már korábban lezajlott, majd a digitalizált katalóguscédulák alapján készültek el a számítógépes rekordok. Ez egy igen fontos lépés volt, hiszen ez a hatalmas állományrész innentől kezdve elérhetővé vált az online katalóguson keresztül. Azonban ezeknek a katalóguscéduláknak a zömét eredetileg kézzel írták, ami nyilvánvalóan nem könnyítette meg a munkát, ráadásul a mai kívánalmakhoz képest sokkal kevesebb adatot tartalmaztak. Szükség volt tehát arra, hogy már kényelmesebb tempóban újra kézbe vegyük ezeket a könyveket. Egyrészt, hogy a müncheni katalógusból eleve hiányzó adatokkal kiegészítsük a rekordokat. Ilyenek például a pontos megjelenési adatok, hiszen a katalóguscédulákon többnyire csak az évszám szerepelt. Pontosabb leírással szolgálhatunk a kötésről, illetve a kötet állapotáról is. Másrészt viszont ma már rendelkezésünkre állnak olyan források, amelyek a katalógus készítésekor még nem léteztek. Egy csonka példány azonosítása manapság szinte gyerekjáték a régikönyvek digitalizálásának köszönhetően.

A bibliográfiai leírás alapvető adatszoportjainak pontosítása mellett különösen nagy hangsúlyt fektetünk a korábbi possesszorok feltárására. Ritoókné Szalay Ágnes már közel fél évszázaddal ezelőtt felhívta a figyelmet erre az adósságunkra:

Az egész magyarországi művelődéstörténet számára igen nagy értéket mentett meg Teleki László azzal, hogy megvásárolta sok erdélyi főiskolai tanár könyvhagyatékát. Korántsem mondhatjuk, hogy a Teleki-gyűjtemény régi anyagának nagy részét átvizsgáltuk már ebből a szempontból. De az eddig kézbe került kötetekből is látjuk, hogy a Teleki-könyvtár anyagának majdan teljes ismerete a magyar művelődéstörténet jelentős részének hosszsmetszeti képét adhatja. Az egymásra épülő könyvgyűjtemények gazdáiból itt csak a legjelentősebbekre figyelmeztetünk.¹

Most minden egyes kötet kézbe vételével lehetőségünk van ennek az adósságnak a törlesztésére.

Somkuti Gabriella 1967-ben megjelent írásában már feltárta Teleki László könyvtárának természettudományi témájú kötetait,² majd az elmúlt években könyvtárunk munkatársai, Sallai Ágnes és Szabó Ádám több tanulmányt is szenteltek az egyes tudományterületeket lefedő könyvállománynak,³ részben kiegészítve Somkuti munkáját. Jelen írásomban a müncheni katalógus autopszián alapuló revíziója során feltárt, az orvostudományi munkák provenienciáját illető adatokat ismertetem.

Az Orvostudomány szak a Teleki-gyűjteményen belül mind az állomány mennyiségét, mind a tartalmát tekintve a jelentősebbek közé tartozik, annak ellenére, hogy a természettudományokhoz vonzódo Telekiek éppen ezzel a területtel csak felületesen foglalkoztak.

Az egyetlen kivétel a 18. század elején fiatalon elhunyt Teleki József (1701–1729) lehetett. Róla feltételezhető, hogy Halléban látogathatott orvostudományi előadásokat, talán unokatestvérével, idősebb Teleki Ádámmal (1703–1763) együtt. A könyvtára valószínűleg nem sokkal halála után került a nagyenyedi kollégiumba, ahol a disszertációgyűjteményének darabjait két kolligátumba kötötték, ezekben pedig túlnyomórészt orvostudományi értekezések találhatók.⁴ Az ő possesszori

¹ RITOÓKNÉ SZALAY 1977, 14–24.

² SOMKUTI 1967, 408–428.

³ Pl.: SALLAI, SZABÓ 2018, 381–410; UÓK, 2019, 421–468.

⁴ GORDÁN 2019, 137.

bejegyzésével ellátott disszertációk Halléban jelentek meg Teleki József hallei tartózkodása idején, ami arra utal, hogy kiemelt figyelmet szentelt ennek a tudományterületnek.

A koronaőr Teleki József (1738–1796) elsősorban matematikával és fizikával foglalkozott, e két terület iránti vonzalma élete végéig kitartott, Leidenben azonban látogatta egyebek mellett az Albinus fivérek, Bernhard Siegfried (1697–1770) és Frederik Bernard (1715–1778)⁵ előadásait is. *Essai sur la foiblesse des Esprits-forts* című írásában a himlőoltás előnyeit valószínűségi számítással bizonyította.⁶

Teleki Mária könyvtárából

A könyvtáradományozó Teleki József (1790–1855) édesanyja, Teleki Mária 1792-ben örökölte meg az ő édesapja, Teleki Ádám (1740–1792) könyvtárának egyharmadát.⁷ Teleki Ádám könyvtárát a három lánya (Mária, Polixéna és Anna) között osztották fel. Mária ekkor már Teleki László felesége volt, könyvtára értelemszerűen beolvadt férje pesti könyvtárába, majd fiuk, Teleki József adományaként kerültek az Akadémia könyvtárába.⁸ Az öröklésről szóló bejegyzés az orvosi témájú könyvek közül négy tételben szerepel, az egyetlen magyar nyelvű műben, K. Mátyus István *Diaeteticájában*⁹ nincs korábbi possesszori bejegyzés, és a megjelenés éve is arra mutat, hogy ez Teleki Ádám beszerzéséként került a tulajdonába.

A possesszori bejegyzésekből két könyvről tudjuk, hogy idősebb Teleki Ádám (1703–1763), a könyvtárát lányaira hagyó Teleki Ádám édesapja hallei tanulmányai idején vásárolta, ezek közül az egyik Philipp Jacob Düttel *Tractatio medico-practica* című munkája.¹⁰ Az orvostudomány szakban még egy lógyógyászati témájú könyvön szerepel Teleki Ádám supralibrosa (A. C. T. 1738),¹¹ ez azonban már inkább a földbirtokos és katonaember, semmint a tudós érdeklődésének köszönhetően került a könyvtárába.

A negyedik mű, az *Enchiridion practicum medico-chirurgicum*¹² előléte már mozgalmasabb, legalább három korábbi possesszora is volt. Egy bizonyos Kászoni J. személyét dátum és helymegjelölés nélküli possesszori bejegyzése alapján eddig nem tudtuk azonosítani, így az sem világos, hogy a másik két possesszor előtt vagy után birtokolta a könyvet. A kötet egy ideig Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) tulajdonában volt (*Fran. Pariz Pápai Med. Dris Enyed. Compar. Symb. EPIΩ*

⁵ Édesapjukhoz, Bernhardus Albinushoz (1653–1721) hasonlóan a fivérek is elsősorban humán anatómiával foglalkoztak. Az idősebb Albinus anatómiai munkái (*De ossibus corporis humani*, 1726, *Historia musculorum hominis*, 1734) évtizedekre meghatározóak voltak ezen a tudományterületen. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz318.html#> Ld.: F. CSANAK 1983, 74.

⁶ F. CSANAK 1983, 162–186.

⁷ Az öröklést hagyott könyvekbe egységesen a következő szöveg került, ugyanattól a kéztől: *Ex Bibliotheca Excellentissimi quondam Domini Comitis Adami Teleki de Szék primis Mensis 7bris diebus in Anno 1793 in tres partes divisa cessit in partem Ill. Dominae Comitissae Mariae Teleki de Szék.*

⁸ SZABÓ 2019, 43–65.

⁹ MTA KIK Orvt.O.196e *Diaetetica, az az, A' jó egészség' meg-tartásának modját, fundamentumson elő-adó könyv; mellyet, betegek körül való foglalatosságtól üres óráin írt és készített, 's maga költségével közönségessé-is tett K. Mátyus István. Kolozsvár 1762–1766*

¹⁰ *est C. AT. Comp. Halae [...] 1723 Diebus. Febr. Symbol. Jehova lux mihi in tenebris in luce Solutum mp.* MTA KIK Orvt.O.234e Philippi Jacobi Düttelii *Tractatio medico-practica*. Augsburg, 1722. A másik biztosan Halléban vásárolt könyv Georg Heinrich Zincke *Schediasma de re literaria et bibliothecaria* [...] című műve.

¹¹ MTA KIK Orvt.F.33h. *Georgii Simonis Winteri Hippiater expertus, seu medicina equorum absolutissima* Nürnberg, 1678.

¹² MTA KIK Orvt.O.241e. Genf, 1644.

k[a]j AAHΘEIA), tőle került Fejérvári Istvánhoz. Fejérvári Pápai-Párizra mint a filozófia és a görög nyelv professzorára hivatkozik, tehát a bejegyzés 1680 után és valószínűleg Pápai-Páriz halála előtt keletkezhetett, a bejegyzés szövegezése is arra utal, hogy a professor maga ajándékozhatta a könyvet Fejérvárinak: *Ex donatione Clarissi. ac doctissi. M.D. philosophiae linguaeque graecae professoris Dni. Francisci Pariz Papai praeceptoris sui gratissimi in memoriam nunquam debibile possidet Stephanus Fejérvári.*

Fejérvári életéről keveset lehet tudni, azon túl, hogy Teleki Mihály (1634–1690) költségén tanult Leidenben, skorbutról szóló disszertációját neki ajánlotta 1684-ben.¹³ Orvosi reversálisban kötelezte magát, hogy tanulmányai végeztével, hazatérte után a Teleki család szolgálatába áll, így ő lett a Telekiek első udvari orvosa.¹⁴ Weszprémi István úgy tudja, hogy 1688-ban hunyt el.¹⁵

Bodoki József és Kresznerics Ferenc

Köztudomású, hogy az alakuló Magyar Tudós Társaság könyvtárát a Teleki József által adományozott családi könyvtár alapozta meg, amely azonban már évtizedekkel korábban is jóval több volt egy főúri család könyvtáránál, amit az is jelez, hogy igyekeztek felvásárolni a látóköribe kerülő tudóskönyvtárakat. Cornides Dániel könyvtárát például a koronaőr Teleki József vásárolta meg, fia, Teleki László, ahogy arról már korábban szó esett, erdélyi professorok könyvtárát szerezte meg, mások mellett Bodoki Józsefét. A könyvtáradományozó Teleki József pedig már kimondottan az Akadémia számára vásárolta meg a szótáríró plébános, Kresznerics Ferenc (1766–1832) könyveit.

Bodoki József (1730–1799) maga is vásárolt teljes könyvtárakat. A legjelentősebb talán a két Zoltán József, apa és fia könyvtára.

Idősebb Zoltán József (1712–1763) életútját részletesen ismerteti halotti beszédében Incze Mihály. 1741-től öt évet töltött külföldi (Halle, Leiden, Utrecht) egyetemeken, majd hazatérve Bánffy Dénes és felesége, Bartsai Ágnes udvarának orvosa és ezzel párhuzamosan Fehér és Hunyad megyék orvosa volt.¹⁶ Élete utolsó éveiben szülővárosában, Kolozsvárott működött. Noha korának ismert és népszerű orvosa volt, nevét mégis inkább műfordítói munkássága miatt emlegetik. Könyvtárából nemcsak orvostudományi kötetek maradtak fenn, azonban minden orvosi munkában szerepel egy bizonyos Bódvay (Bódvai) Ferenc posszesszori bejegyzése is, akinek a személyéről semmi közelebbit nem sikerült kideríteni. Valószínűleg orvos volt, erre az egyetlen hosszabb bejegyzésében a mottója utal (*Honora medicum – Tiszteld az orvost*¹⁷). Talán Erdélyben, közelebből Fehér vagy Hunyad megyében működhetett, ahol Zoltán József is. A posszesszori bejegyzéseiben helymegjelölés egyáltalán nem szerepel, dátum is csak két alkalommal (1740, illetve 1747). Zoltán József posszesszori bejegyzéseinek datálása minden esetben 1754. június 4., amiből arra következtethetünk, hogy Bódvay abban az évben, esetleg az előző év folyamán hunyt el, és a hagyatékát vásárolhatta meg Zoltán József.

¹³ *Dissertatio inauguralis medica de scorbuto* = RMK III, 3293.

¹⁴ A reverzális teljes szövege olvasható: FODOR 1965, 83–84.

¹⁵ WESZPRÉMI 1787, 149.

¹⁶ *Hazáját híven és serényen gyógyító szerelmes orvos* 1763, [20]. – Egyébként örünk a Teleki-gyűjteményben egy nőgyógyászati munkát Bánffy Dénes ex librisével, James Primerose-tól, *De mulierum morbis et symptomatis libri quinque* címmel. MTA KIK Orvt.Qu.22h.

¹⁷ Az idézet a deuterokanonikus Sirák fia könyvéből származik (Sir 38:1). A bejegyzés az Orvt.F.1h raktári jelzetű kötetben található, erre a későbbiekben még vissza fogunk térni.

Ifj. Zoltán József kolozsvári tanulmányai¹⁸ után, édesapjához hasonlóan Utrechtben tanult, Jacob Benignus Winslow négykötetes anatómiájának latin nyelvű kiadását itt vásárolta meg 1767-ben.¹⁹ A többi, tőle származó posszesszori bejegyzés 1776 és 1790 között keletkezett, de helymegjelölés nélkül, és egy magyar nyelvű ásványtani munka²⁰ kivételével mind orvostudományi mű. Pontosabb életrajzi adatokat nem tudni, 1794-től Kraszna vármegye physikusa volt.

Kresznerics Ferenc az 1790-es években kezdetett intenzívebben a könyvgyűjtésbe, legkorábbi posszesszori bejegyzései ebből az időből származnak. Könyvtára a nyelvészet és a teológia mellett számos más tudományterületet is lefed, valamint szépirodalmi műveket is tartalmaz. Szép számmal őrzünk orvostudományi könyveket Kresznerics bejegyzésével, ezek közül több magyar nyelvű is: Rácz Sámuel (1744–1807) orvos fiziológiával és „borbélyi tanításokkal” foglalkozó műveit,²¹ illetve az ő fordításában a bécsi Anton von Störck (1731–1803) *Orvosi tanítás* című könyvét.²²

Az eddig ismertetett kötetek útja a Telekiek könyvtárába viszonylag pontosan rekonstruálható, akár családi örökségként, akár egy-egy nagyobb gyűjtemény megvásárlásával jutottak hozzá. Néhány olyan korábbi posszesszori könyvtárából is kerültek orvostudományi művek a Telekiek birtokába, akik nem álltak közelebbi kapcsolatban a családdal.

Glosius Sámuel (1740–1802) orvos életéről, családjáról és anyagi körülményeiről viszonylag sok részlet ismert, köszönhetően fia és menyé végrendeletének és az evangélikus egyház javára tett alapítványuknak. Édesapja, Glosius Dániel, evangélikus lelkész volt, aki intenzív levelezést folytatott sógorával, Wallaskay János (1709–1766) pesti orvossal.²³ Glosius Dániel könyvtárának néhány darabja fiához került, amint arról unokájának végrendeletéből értesülünk:

...mert azt a keveset, ami reá esett volna, Babett nővérének, férjzett Mathesius-nének ajándékozta, még azt az egynéhány könyvet is, amit magához vett, neki kifizette és őt továbbra is állandóan támogatta.²⁴

Bécsi egyetemi tanulmányai után Pesten telepedett le, egy ideig nagybátyja, Wallaskay János mellett praktizált, majd annak halála után megörökölte a patientúráját, amelyhez ebben az időben már számos Pesten és Pest megyében élő arisztokrata család is tartozott, egyebek mellett a Ráday és a Teleki család.²⁵

¹⁸ PATAKI 2004, 357. – Ifjabb Zoltán József a kolozsvári református kollégiumban 1766-ban könyvtárőr volt, Sófálvi Józseffel együtt állították össze a könyvtár katalógusát (*Catalogus librorum illustris Collegii Reformati Claudiaci*). Sófálvi József (1745–1794) külföldi tanulmányai, majd néhány év nagyszombati és kendilőnai lelkészi szolgálat után a kolozsvári kollégium tanára volt. Posszesszori bejegyzését a Teleki-gyűjtemény számos kötetében megtaláltuk, elsősorban teológiai művekben.

¹⁹ [E]st Josephi Zoltán. Compar. Trajecti ad Rhen. A. 1767. 10, Octobr. MTA KIK Orvt.O.24e

²⁰ BENKŐ Ferenc, *Magyar minerologia, az az a' kövek's értzek tudománya*, Kolozsvár, 1786. MTA KIK. Ás.Ft.O.21.

²¹ MTA KIK Orvt.O.16e *A physiologiának rövid summája*, Pest, Patzkó, 1789; MTA KIK Orvt.O.24 *A borbélyi tanításoknak első-második darabja*. Pest, Trattner, 1794.

²² MTA KIK Orvt.O.36e.

²³ 1749-től 1754-ig esperes, majd haláláig (1755) a Bányai Evangélikus Egyházkerület püspöke volt. KRÁSZ 2023, 129–130.

²⁴ A „Glosius Sámuel és Dániel és Glosius-Artner Karolina egyesített alapítvány” alapító-levele, 1941, 16. – Az 1750 körül elhunyt Glosius Dániel könyvtárának jegyzékét ld. *Magyarországi magánkönyvtárak* 2024, 349–362.

²⁵ „Semmi újságot írni nem tudok” 2016, 194.

A neves orvos posszessori bejegyzéseit három kötetben találtuk meg, az egyikben a mottójával kiegészítve: *Inseruit usibus Samuelis Glosii cuius symbol[um] Mihi semper vivere Christus et mori lucrum. 1759.*²⁶

Johann Conrad Barchusen (1666–1723)²⁷ és Herman Boerhaave (1668–1738)²⁸ egy-egy művét tartalmazó kolligátumban²⁹ olvasható bejegyzés szerint a kötet eredetileg a kolozsvári Pataki Sámuel tulajdona volt.³⁰ Ezen a néven három orvos is praktizált Erdélyben a 18–19. században, egy orvosdinasztia három tagja. Önmagában a posszessori bejegyzés helymegjelölése alapján nem dönthető el, hogy pontosan melyik Pataki Sámuelről lehet szó. A sorban első (1692–1766) a Telekiek támogatásával végzett teológiai és orvosi tanulmányokat Németországban és Hollandiában az 1720-as években (Leidenben éppen Boerhaave-nál tanult). 1738-tól Kolozsvárott élt és praktizált a város alkalmazásában, valamint arisztokrata családok, így a Telekiek családi orvosa is volt. Fia (1731–1804) szintén német és holland egyetemeken tanult, majd 1759-től a kolozsvári kollégiumban a bölcséleti tanszék tanára volt egészen 1780-ig, amikor Kolozs megye orvosa lett. Ekkorra már kiterjedt praxissal rendelkezett, a Teleki család tagjait is kezelte.³¹ A harmadik Pataki Sámuel (1765–1824) kötődött legkevésbé Kolozsvárhoz, de a könyvek kiadási helye (Utrecht és Párizs), a megjelenés éve (1696, illetve 1723) és a szerzők személye miatt is valószínűbb, hogy a két idősebb Pataki közül az egyik lehetett az eredeti tulajdonos.

Horváth Mátyás orvos (?–1817) posszessori bejegyzésével (Matth. Horváth 1784) két kötetben találkoztunk.³² Valószínűleg arról a Horváth Mátyásról van szó, aki Marosvásárhelyen a város hivatalos orvosa volt, majd az 1812-ben megnyílt kórházban működött. Szintén valószínű, hogy az ő neve olvasható a marosvásárhelyi Teleki Téka feljegyzéseiben, amelyekből kiderül, hogy rendszeresen olvasott egy 17. századi vegytani kézikönyvet.³³ Mindössze három levele maradt fenn,³⁴ ezektől eltekintve nem sokat lehet tudni az életéről, így az sem világos, hogy milyen rokoni kapcsolatban volt, ha egyáltalán, azzal a Horváth Sámuellel, akinek a posszessori bejegyzése (Samuely Horváth M. Dris) szintén olvasható a *Lexicon medicum*-ban.³⁵

Orvt.Qu.25h jelzeten található Boerhaave *Methodus studii medici* című munkájának 1753-as velencei kiadása.³⁶ Mindkét kötetben ugyanaz a posszessori bejegyzés olvasható (Emerici G[...])

²⁶ MTA KIK Orvt.O.219e *Corporis humani anatomiae authore Philippo Verheyen*, Amsterdam, Lipcse, Wetstein–Smith, 1731.

²⁷ Utrechti orvosprofesszor.

²⁸ Leideni orvos és botanikus, a leideni botanikus kert igazgatója. Magyar páciense is volt Bethlen Júlia személyében, bár soha nem találkozottak, Boerhaave a férj, Teleki Sándor (1679–1760) levelei alapján állította fel a diagnózist és javasolt gyógykezelést. Ld.: PETRŐCZI 2024, 387–402.

²⁹ MTA KIK Orvt.O.252e *J. Conradi Barckhausen pharmacopoeus synopticus*, Utrecht, Halma, 1696², *Hermanni Boerhaave [...] Tractatus de viribus medicamentorum*, Paris, Cavalier, 1723.

³⁰ Est Samuelis Patakij de Kolozsvár.

³¹ GAAL 1994, 28–44.

³² MTA KIK Orvt.O.22e *Die Geschichte der Gesundheit und die Kunst dieselbe zu erhalten*, MTA KIK Orvt.Qu.13 *Bartholomaei Castelli Lexicon medicum Graeco-Latinum*.

³³ SOMKUTI 1963, 291–303.

³⁴ FODOR 1965, 155–159.

³⁵ Horváth Sámuel neve még egy általános természettudományos műben kerül elő. A posszessori bejegyzés keltezése 1769, és egy korábbi bejegyzést írt felül, amelyből csak annyi olvasható ki, hogy a kötet korábban egy Telekié volt. MTA KIK Termtan.O.271 *Allerhand nützliche Versuche, dadurch zu genauer Erkänntnis der Natur und Kunst der Weg gebähnet wird*, Halle, 1721–1723.

³⁶ *Hermanni Boerhaave [...] Methodus studii medici*, Venezia, Remondini, 1753. Somkuti nem említi.

1772 MD.), és bár a családnevet mindkét kötetben kivakarták, ha nehezen is, de kivehető, hogy Gogolák Imréről lehet szó, aki tanulmányait a Markhot Ferenc által alapított egri orvosképzőben kezdte.³⁷ Az intézmény pár év működés után szűnt meg, hallgatói közül többen, így Gogolák Imre is a budai egyetemen fejezte be tanulmányait, ekkor írta meg *Dissertatio inauguralis medica de ictero periodico* című értekezését. 1772-ben tehát a medicus doctor cím még semmiképpen nem járhatott neki, vagy megelőlegezte magának, vagy a posszesszori bejegyzés később került a kötetekbe.

Végezetül essen szó Daniel Sennert (1572–1637)³⁸ összes műveinek 1641-es párizsi kiadásának második kötetéről, amelyben nem kevesebb mint nyolc posszesszor bejegyzését találtuk.³⁹

A legkorábbi bejegyzés 1697-ből, Vizaknai (Briccius/Bereczk) György kolozsvári orvostól származik, aki egy évvel korábban tért haza külföldi tanulmányai után. Vizaknai György 1720-ban hunyt el Kolozsvárott. 1725-ben Szászvárosban vásárolta meg a kötetet gyerőmonostori Kemény János. Tőle vette (vagy kapta) meg Petrás Mihály, gyulafehérvári apotekárius,⁴⁰ majd néhány évvel később 4 magyar forintért adta el a könyvet Pósaaházy Pálnak, akiről nem tudunk semmi közelebbit. Pósaaházy bejegyzésének keltezése meglehetősen furcsa, úgy tűnik, mintha a bejegyzésben szereplő eredeti, szinte biztosan helytelen évszámot (1777) valaki később 1737-re javította volna. Annyi bizonyos, hogy 1740-ben a könyv már Bódvay Ferenc birtokában volt. Mint arról már ejtettünk szót, Bódvay könyvei 1754-ben idősebb Zoltán Józsefhez kerültek. Zoltán József könyvtárát Bodoki József vásárolta meg, Bodokiét pedig Teleki László. 1777-ben tehát már jó eséllyel Bodoki birtokában volt a könyv.

Szoboszlai György bejegyzésében nem szerepel évszám, de mivel valószínű, hogy arról a Szoboszlairól lehet szó, akiről Ruard Andala (1665–1727) franekeri professzor nagy megbecsüléssel nyilatkozott Teleki Sándornak 1720-ban írt levelében,⁴¹ ezért vagy Vizaknai után, vagy Pósaaházi és Bódvay között birtokolhatta a kötetet.

Ennek az egy kötetnek a provenienciája tehát viszonylag pontosan feltárható a többé-kevésbé gondosan keltezett posszesszori bejegyzéseknek köszönhetően 1697-től 1799-ig, Bodoki József haláláig, amikor is a Telekiek birtokába került, onnan pedig a születő Akadémia könyvtárába.

Amint látható, az alapító állomány egyetlen szakjának alaposabb vizsgálata során is több, 17–18. századi magyar értelmiségi neve bukkant fel korábbi tulajdonosként, akiről semmit, vagy szinte semmit nem tudunk. Életútjuk feltárása, esetleg könyvtárak rekonstruálása későbbi kutatások tárgya lehet.

Hivatkozott irodalom

A „Glosius Sámuel és Dániel és Glosius-Artner Karolina egyesített alapítvány” alapító-levele, Bp. 1941.

F. CSANAK Dóra, *Két korszak határán, Teleki József, a hagyományörző és a felvilágosult gondolkodó*, Bp., Akadémiai, 1983.

FODOR István, *Orvostörténeti levelek, II. rész = Orvostörténeti Közlemények*, 35(1965), 65–309.

GAAL György, *Pataki Jenő, Erdély első orvostörténésze = Erdélyi Múzeum*, 56(1994), 3–4, 28–44.

³⁷ NEMES 2021, 146.

³⁸ Wrocław-i születésű német orvos, wittenbergi professzor.

³⁹ MTA KIK Orvt.F.1h *Danielis Sennerti Vratislaviensis [...] Operum*, Paris, 1641. Sennert munkái többnyire rendkívül gyakorlatiasak, nem véletlen, hogy évtizedekig kézzől kézre jártak a kötetek.

⁴⁰ Petrás Mihály posszesszori bejegyzése 1721-ből a marosvásárhelyi Teleki Téka állományában is felbukkan, Thomas Bartholin dán orvos *Historiarum anatomiarum rariorum centuria* című, 1654-ben Koppenhágában kiadott munkájában. (B o-2332).

⁴¹ *Peregrinuslevelek* 1980, 357.

- GORDÁN Edina, *Ifj. Teleki József (1701–1729) disszertációgyűjteménye = A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben, Egyháztörténeti tanulmányok*, szerk. Kolumbán Vilmos József, Kolozsvár, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2019 (Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek, 25), 132–166.
- Hazáját hiven és serényen gyógyító szerelmetes orvos ... Zoltán Jo'sef ... felett ... a 'kolo'svári reformáta ecclesiának ... templomában, ... utolsó tisztességet tett Intze Mihály ezer hét száz hatvan harmadik esztendőben Bőjtelő havának huszadik napján*, [Kolozsvár], [1763], [20].
- KRÁSZ Lilla, *Tudományos tudáshálózatok a modern kor küszöbén: orvosi írásmódok a 18. századi Magyar Királyságban = Élet – Tudomány – történelem, Tanulmányok az MTA Élettudományok-története Munkabizottság tevékenységéből, 2016–2023*, szerk. Forrai Judit, Krász Lilla, Bp., Létra Alapítvány, 2023, 118–137. <https://doi.org/10.32558/elet.2023.7>
- Magyarországi magánkönyvtárak, 7, 1540–1760*, szerk. Monok István, Bp., MTA KIK, 2024 (Adattár XVI–XVIII. Századi Szellemi Mozgalmaink Történetéhez, 13/7).
- NEMES Csaba Miklós, *Tallózás Eger orvostörténeti múltjában = Orvostörténeti Közlemények*, 67(2021), 135–157.
- PATAKI Jenő, *Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből*, Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2004.
- Peregrinuslevelek, 1711–1750, Külföldön tanuló diákok levelei Teleki Sándornak*, szerk. Hoffmann Gizella, Szeged, JATE BTK, 1980 (Adattár XVI–XVIII. Századi Szellemi Mozgalmaink Történetéhez, 6), 357.
- PETRŐCZI Éva, *Hermann Boerhaave professzor és Telekiné Bethlen Júlia = Balázs 75, Tanulmányok Balázs Mihály 75. születésnapjára*, szerk. Béla Bálint, Latzkovits Miklós, Majoros Viktória, Bp., Reciti, 2024, 387–402.
- RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *Az Akadémia Könyvtárának régikönyv-gyűjteménye, Vázlat és adatok a gyűjtemény fejlődésének történetéhez = Magyar Könyvszemle*, 93(1977), 14–24.
- SALLAI Ágnes, SZABÓ Ádám, *Az Akadémiai Könyvtár Teleki-állományának magyar vonatkozású botanikai és zoológiai könyvei = Magyar Könyvszemle*, 134(2018), 381–410. <https://doi.org/10.17167/mksz.2018.4.381-410>
- SALLAI Ágnes, SZABÓ Ádám, *A Teleki család és az Akadémiai Könyvtár Teleki-állományának magyar vonatkozású földtudományi könyvei = Magyar Könyvszemle*, 135(2019), 421–468. <https://doi.org/10.17167/mksz.2019.4.421-468>
- „Semmi újságot írni nem tudok”, Ráday Gedeonné Szentpéteri Katalin levelezése, s. a. r. Berecz Ágnes Gabriella, Bp., Ráday Gyűjtemény, Balassi, 2016.
- SOMKUTI Gabriella, *Egy XVIII. századi főúri könyvtár olvasóforgalma a múlt század első felében = Az OSZK Évkönyve 1961/1962*, Bp., 1963, 291–303.
- SOMKUTI Gabriella, *Korszerű természettudományos irodalom Széchényi Ferenc és Teleki László könyvtárában (II) = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1965–1966*, 1967, 408–428.
- SZABÓ Ádám, *A Teleki család és a könyvek = Teleki József, Tanulmányok az Akadémiai Könyvtár alapítójáról és a Magyar Tudományos Akadémia első elnökéről*, Bp., MTA KIK, 2019 (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei, 40(115), 43–65. <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2019.TELEKI.2>
- WESZPRÉMI 1787 = *Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia, Centuria tertia, decas I. et II. Excerpta ex adversariis Stephani Wesspremi*, Bécs, Trattner, 1787.

MEZEY MÓNIKA